

NOVÉ ZISTENIA O REPRESÁLIÁCH POHG A EINSATZKOMMANDA 14 V NEMECKEJ V SPRÁVACH AGENTA ŠTB

ANTON HRUBOŇ

HRUBOŇ, A.: New Findings on Repressions by the POHG and the Einsatzkommando 14 in the reports of the STB secret agency. *Vojenská história* 4, 16, 2012, pp 82-96, Bratislava.

The paper consists of an introductory study and an edition of 14 documents, which the author found in the National Memoirs Institute Archive. They cover authentic reports by an STB agent implanted into the prison cell of pro-Nazi commander L. Bunta under investigation for his alleged participation in massacres in the lime-processing plant at the village of Nemecká in 1958. The author warns that the exact picture of the events cannot be reconstructed. He is aware of the deficiencies in the analyses of the post-war testimonies by the direct actors of the executions, which he approaches with sober critique. One may only agree with his statement that the content of the reports by the “implanted agent” provides a far more trustworthy account of the events. It is highly appreciated that the submitted paper contains a large number of previously unknown information. Of more interest are those reports that attribute more responsibility for the massacres to the pro-Nazi guards than hitherto believed.

Military History. Slovakia. WWII. Repressions by the POHG and Einsatzkommando 14 at the village of Nemecká.

O gardistických represáliách na strednom Slovensku po potlačení Povstania sa toho už napísalo mnoho.¹ Najmä pred rokom 1989 patrili obce Kremnička a Nemecká doslova k symbolom teroru okupačných a domácich bezpečnostných zložiek. Pietna pamiatka na osoby, ktoré v týchto miestach našli svoju smrť, bola v kolektívnej pamäti Slovákov bedlivo pestovaná. Mnohí príslušníci staršej a strednej generácie si akiste dodnes pamätajú veľké spomienkové akcie za účasti delegácií najvyšších stranických predstaviteľov. Obe spomínané lokality súčasne patrili k „povinným“ zastávkam exkurzií po stopách SNP, organizovaných školami ešte za bývalého režimu.

¹ Zo starších prác za všetky spomeňme GRYZLOV, Gavril. *Gardistické inferno*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, 1958, 122 s.; HALAJ, Dušan (ed.). *Fašistické represálie*. Bratislava : Obzor, 1990, 176 s.; STANISLAV, Ján. Represálie v zime 1944 – 1945. In *SNP v pamäti národa*. Banská Bystrica : NVK International, 1994, s. 197-216; BARANOVÁ, Daniela. *Pred bránami pekla*. Banská Bystrica : Vidas, 1996, 96 s.; z novších najmä SOKOLOVIČ, Peter. *Hlinkova garda 1938 – 1945*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2009, 558 s.; HRUBOŇ, Anton. *Hlinkova garda na území Pohronskej župy (Organizácia a aktivity 1938 – 1945)*. Ružomberok : Historia nostra, 2012, 181 s.

Dnes je už situácia značne odlišná. Ročná návštevnosť pamätníka v Nemeckej s expozíciou *Represálie nacistov a príslušníkov POHG v rokoch 1944 – 1945* dosahuje niekoľko stoviek a memento krvavých udalostí, ktoré sa tu v januári 1945 odohrali, pomaly, ale isto zapadáva prachom. Kým okolnosti a priebeh masových vražd v Kremničke relatívne dobre poznáme,² tie v druhej pohronskej obci zahaľujú stále viaceré otázky. Z hľadiska reflexie našich dejín by bolo pravdepodobne najväčšími žiaduce objasniť, akú rolu zohrávali pri vraždení Slováci, príslušníci pohotovostného oddielu Hlinkovej gardy (POHG). Zároveň je však viac než zrejmé, že presný obraz udalostí, „ako to bolo v skutočnosti“, sa zrekonštruovať nedá. Historici zostávajú odkázaní na výpovede priamych aktérov exekúcií z fondov povojnovej justície, čo snahy o verné vykreslenie série vojnových zločinov v Nemeckej iba komplikuje. Snáď i preto sa vo svojich prácach doteraz uspokojili so stručnými závermi, bez snahy podať hlbšiu sondu do tejto neuralgickej problematiky.

Niektorí gardisti, ktorí pri akciách priložili ruku k dielu (nech to už bolo akýmkoľvek spôsobom), sa pred súdom za ten istý čin zodpovedali hneď dvakrát – najskôr pred retribučnými okresnými ľudovými súdmi v rokoch 1945 – 1947 (1948) a neskôr v rámci politicky motivovaného procesu roku 1958.³

Ústredná postava bratislavského súdneho pojednávania⁴ so skupinou Bunta a spol. Leon Bunta patril v období prvej Slovenskej republiky do okruhu gardistických radikálov, ktorí vrchol svojej kariéry dosiahli práve na sklonku druhej svetovej vojny. V hodnosti zbrojníka⁵ pôsobil ako zástupca veliteľa čaty POHG Považská Bystrica nadzbrojníka Vojtecha Horu operujúcej od konca decembra 1944 v Banskej Bystrici a blízkom okolí. Gardisti z tejto jednotky si aj v Kubalových očiach vydobyli takú prestíž, že keď poverenec HG pre Pohronskú župu kpt. Vojtech Košovský vyžiadal posily pre zefektívnenie činnosti banskobystričského POHG, voľba padla práve na nich. Ostrieľaní skúsenosťami z protipovstaleckých bojov,⁶ ako i z akcií proti partizánom v regióne svojho materského oddielu,⁷ nezostali svojej povesti nič dlžní ani na strednom Slovensku.

Dozaista nebolo v záujme nikoho z nich, aby po vojne do detailov líčili, ako a čo konkrétne sa počas tragického týždňa od 5. do 11. januára 1945 v Nemeckej udialo a kto za všetko nesie zodpovednosť. Presvedčivými dôkazmi nedisponovali ani prokurátori retribučných súdov, ani komunistické justície. Aby v prípade znovuotvoreného procesu roku 1958 konanie nezastalo na mŕtvom bode už vo fáze základného vyšetrovania, pomohli si vtedajší držiteľia moci nie najférovejším, no v tej dobe tiež nie ojedinelým spôsobom zís-

² Pozri HRUBOŇ, Anton. *5. poľná rota Hlinkovej gardy*. Ružomberok : Historia nostra, 2010, s. 40-45.

³ K procesu pozri štúdiu SOKOLOVIČ, Peter. Proces s členmi Pohotovostných oddielov Hlinkovej gardy roku 1958. In *Pamäť národa*, 2010, roč. 6, č. 3, s. 19-38.

⁴ Druhý súdny proces s bývalými príslušníkmi 5. poľnej roty a predstaviteľmi Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (skupina Sliacan a spol.) sa konal v Banskej Bystrici. HRUBOŇ, ref. 2, s. 51-55.

⁵ V hodnostnom rebríčku POHG išlo o ekvivalent armádnej hodnosti poručíka.

⁶ Viacerí gardisti uvedenej čaty sa od začiatku októbra 1944 zúčastnili ofenzívy proti povstalcovi ako súčasť I. poľného práporu HG. Za najväčšiu bojovú akciu, do ktorej boli nasadení spoločne s SS-Kampfgruppe „Wittenmayer“, možno považovať útok proti obrannému úseku „Kosatec“, bránenom 2. taktickou skupinou I. československej armády na Slovensku (vel. kpt. Martin Kučera).

⁷ K akciám POHG Považská Bystrica pozri TOMANOVÁ, Stanislava. Pohotovostný oddiel Hlinkovej gardy Považská Bystrica. In HRUBOŇ, Anton (ed.). *Moderné dejiny Slovenska 2*. Ružomberok : Historia nostra, 2009, s. 101-123.

kavania dôverných informácií. Do cely Leona Buntu nasadili agenta Štátnej bezpečnosti (krycie meno „Juraj“), ktorého úlohou bolo od hlavnej osoby v plánovanom procese⁸ vyťahovať počas výsluchov zamlčované a popierané fakty týkajúce sa predovšetkým udalostí v Nemeckej, ako aj ďalších represívnych akcií čaty Považskobystrického POHG na Pohroní. Agent „Juraj“ výsledky svojho monitoringu zaznamenával takmer každý deň do podoby súhrnných správ nadriadeným orgánom. Obsah hlásení si, prirodzene, nenárokujú na bezvýhradnú hodnovernosť, no každopádne ho možno pokladať za omnoho dôveryhodnejší prameň opisu udalostí, než protichodné zápisnice so spoluobžalovanými zo základného vyšetrovacieho zväzku. Najrelevantnejší výber z nich predkladáme v súbore nasledujúcich štrnástich dokumentov. Text je pre autenticnosť ponechaný v pôvodnom znení. Hlásenia obohacuje poznámkový aparát, ktorý – pokiaľ sa podarilo zistiť – uvádza aj krátke biografické medailóny spomenutých osôb. Všetky publikované materiály sú uložené v Archíve Ústavu pamäti národa v Bratislave vo fonde Krajskej správy Zboru národnej bezpečnosti – Správy Štátnej bezpečnosti Banská Bystrica, vyšetrovací spis 567.

* * *

Dokument č. 1

Správa agenta ŠtB „Juraja“ zo 14. 1. 1958

Za ten čas čo som bol na schôdzke s riadiacim orgánom bol objekt BUNTA⁹ už tri razy na výsluchu. No i tak vzhľadom na neprítomnosť objektu MICHALUSA som si s ním mohol dosť dôkladne pohovoriť. Porozprával mi toho pomerne dosť, no ťažko usúdiť či hovorí pravdu. Hovoril mi o štyroch akciách medzi ktorými na prvom mieste je akcia v Nemeckej. Potom to ešte bola tá samostatná akcia, ktorú robili pod jeho velením gardisti bez účasti nemcov a potom ešte dve akcie. V jednej z nich sa išli strieľať francuzskí partizáni¹⁰ a v druhej vyhazovali zasa bez účasti nemcov bunkre v ktorých boli ukrytí partizáni.

Tak najprv o tej Nemeckej: Začalo to tým, že oni teda slovenskí gardisti na čele s poslancom HSLS Andreidesom urobili jednu akciu v obci Mičiná neďaleko Banskej Bystrice. Dozvedeli sa totiž, že v tejto obci sa ukrýva niekoľko židovských rodín, potom partizáni rôznych národností. Všetkých do jedného vybrali a nakoľko slováci vraj vtedy nemali v Bystrici väzenia odovzdali ich nemcom, Sicherheits Dienstu¹¹. Medzitým hlavným vedením gardistov osobne KOŠOVSKÝM¹² a ĎURČANSKÝM¹³ bola celá skupina POHG

⁸ Väčšina Buntových nadriadených, ktorých aj v ďalších častiach textu spomína, po roku 1945 emigrovala na Západ a trestnoprávnemu stíhaniu sa tak vyhli.

⁹ Leon Bunta (1912 – 1958), zástupca veliteľa čaty POHG Považská Bystrica. Roku 1958 odsúdený na trest smrti a popravený.

¹⁰ Kniha zaistencov krajského súdu v Banskej Bystrici eviduje mená piatich francúzskych partizánov, ktorí boli podľa nej 6. 1. 1945 vydaní nemeckým bezpečnostným orgánom. Išlo o Reného Bonota (1905), Antoina Certainu (1905), Roberta Ferrandiera (1917), Eduarda Hedouxa (1912) a Mauricea Daucourta (1921). BARANOVÁ, ref. 1, s. 62.

¹¹ Správne Sicherheitsdienstu (SD, nemecká bezpečnostná služba).

¹² Vojtech Košovský (1904 – ?), pôvodným povoláním učiteľ, počas prvej Slovenskej republiky gardistický dôstojník, prednosta IV. oddelenia Hlavného veliteľstva HG, v rokoch 1944 – 1945 poverenec HG pre Pohronskú župu. Roku 1945 emigroval na Západ.

¹³ Ján Ďurčanský (1902 – 1973), advokát, politik HSLS. S bratom Ferdinandom vydával časopis mladofudáckej generácie *Nástup*. Bol funkcionárom organizácie *Orol*, predsedom ŠK Bratislava a

v ktorej mal BUNTA funkciu zástupcu veliteľa normálne zadená k SD. Mimochodom poznamenávam, že BUNTA sa o tejto skupine POHG vyjadril, že to bola bezosporu jedna s najagilnejších a že keby boli bývali všetky takéto ako ich, že by dnes po svete nechodilo toľko bývalých partizánov. Čo bolo potom ďalej.

Jedného dňa veliteľ tejto skupiny POHG nariadil aby sa celá skupina odsťahovala do obce NEMECKÁ. Nuž teda išli. HORA¹⁴ potom odtiaľ odišiel a velil im BUNTA. HORA tam iba občas prišiel pozrieť ako vraj ide robota. V Nemeckej boli spolu so SD. Vedeli čo sa tam ide robiť. Vraždili tam tých ľudí, čo pochytili v Mičinnej. Vozili ich tam na autách z Bystrice. Bunta vraví, že nevie presne koľko to bolo ľudí a či to boli iba tí čo ich pochytili v Mičinnej, ale celá akcia trvala jeden celý týždeň a celý tento týždeň vo dne i v noci sa vraždilo a páliło. BUNTA ako veliteľ riadil toto všetko. Nevravel, že riadil strielanie, ale vraj rozdeľoval funkcie kto má čo robiť. Zaujímavá vec je tá, že mi BUNTA povedal, že to aby pálili týchto ľudí nenariadili nemci ale oni slovenskí gardisti, pretože nemcom vraj vôbec nezáležalo na tom čo sa s týmito ľuďmi stane potom až keď budú povrazení. Slováci pálili a celú akciu pálenia i chod pece obsluhovali slováci. Bunta mi povedal, že najväčšiu činnosť pri peci vyvíjal nejaký gardista, ktorý sa volal POLENO či KOLENO¹⁵ a tento si potom vyslúžil od ostatných gardistov prezývku „KOMINÁR“. Popol spálených obetí potom za každým s pece vymetali a hádzali do Hrona. Aby vraj nezostalo ani najmenšej stopy po ich zverstvách. Ale oni vraj nestrielali. Iba potom už nakoniec niekoľkí i strielali, ale on BUNTA vraj pri tom nebol, lebo by vraj nezniesol pohľad na to. Medzi strielajúcimi vraj boli KNÁPEK¹⁶ a ČUDEK¹⁷, ktorých za to potom verejne pred všetkými pochválil veliteľ Nemcov. Po celej tejto akcii vraj boli všetci veľmi nervózni pretože pravda bolo to predsa len vyvraždenie niekoľkých stovák ľudí a najviac ich vraj bolelo, že vraždili i veľké množstvo malých detí. Aký je to len výsmech zo všetkého čo je ľudské.

V Nemeckej pod vedením BUNTU podnikol ešte POHG jednu samostatnú akciu teda bez Nemcov a to dozvedeli sa že niekde blízko sa skrývajú partizáni v bunkroch tak šli tam a vyhodili do vzduchu asi tri bunkry i s partizánmi. BUNTA sa teší, že podľa všetkých predpokladov o tomto štátna bezpečnosť ešte nevie, lebo sa to zatiaľ nespomínalo. To by teda bola druhá akcia.

Tretia sa tiež odohrala neďaleko Nemeckej. Niekoľkí členovia POHG viezli na aute na popravu do Nemeckej plné auto francúzskych partizánov. Títo nakoľko vedeli, že ich zrejme vezú na popravu tak sa snažili utiecť. Pri úteku ich páni všetkých bez výnimky postrieli. BUNTA mi povedal, že na vlastné oči videl ako gardista KALIVODA¹⁸ ešte za posledným, ktorý sa už takmer zachránil a doplával na druhú stranu Hrona hodil granát,

vedúcim právneho oddelenia Hlavného veliteľstva HG. Vykonával tiež funkciu predsedu bratislavskej župnej organizácie HSLS a v rokoch 1944 – 1945 bol vládnym poverencom pre Pohronskú župu. Roku 1945 emigroval na Západ.

¹⁴ Vojtech Hora (?), veliteľ čaty POHG Považská Bystrica.

¹⁵ Išlo o Vendelína Kolena (1897 – ?), príslušníka POHG Považská Bystrica. Roku 1958 odsúdený na 18 rokov väzenia.

¹⁶ Ján Knapk (1920 – 1958), príslušník POHG Považská Bystrica. Roku 1958 odsúdený na trest smrti a popravený.

¹⁷ Ján Čudek (1923 – ?), príslušník POHG Považská Bystrica. Roku 1958 odsúdený na 25 rokov väzenia.

¹⁸ Rudolf Kalivoda (1923 – 1997), príslušník POHG Považská Bystrica. Roku 1958 odsúdený na 21 rokov väzenia.

ktorý ho roztrhal na franforce. O tejto akcii mi tiež hovoril Bunta ešte včera predtým než bol konfrontovaný a než vedel, že o tom vedia i orgánovia bezpečnosti. Vtedy sa domnieval, že o tom nik nevie a preto mi i povedal, že na tomto má zásluhu tiež on. Usmieval sa pri tom ako diabol.

Nakoniec k tej štvrtej a poslednej akcii o ktorej mi doteraz nehovoril. Začalo to tým, že gardisti chytili jedného partizána spojku a doviedli ho pred BUNTU a pýtali sa či ho treba zastreliť. BUNTA povedal, že netreba, že on si ho vezme na starosť a prevychová ho. Tento partizán sa volal VOJTECH. BUNTA tvrdí, že sa mu ho skutočne podarilo presvedčiť, že partizáni sú zloduchovia a že by bolo potrebné aby jemu prezradil kde sa ukrývajú partizáni. VOJTECH vraj skutočne pochopil, že aké potvory sú partizáni (uvádzam to tak ako mi to podával BUNTA) a preto vraj bez všetkého povedal, že kde sa ukrývajú partizáni a sľúbil, že ich tam privedie. BUNTA dal rozkaz na akciu. Zistil, že mu VOJTECH hovoril pravdu a podarilo sa im vybrať celé hniezdo. Gardistov na tejto akcii bolo zúčastnených 7. Boli to BUNTA, Mico SPIŠIAK¹⁹, HAJDÚCH, PEKAR, POTROK²⁰, KNÁPEK a KALIVODA. Všetci sa dohodli na tom, že celú partiu partizánov samostatne zlikvidujú. Partizánov bolo vraj tiež presne sedem. Boli to vraj traja švajčiarski partizáni, jeden slovenský a tri ženy. Všetci vraj boli židia. Keďže nich i partizánov bolo práve sedem tak sa ďalej dohodli, že každý zastrelí jedného, aby nemali žiadne výčitky. Zaviedli ich teda tam, kde boli ubytovaní oni a odtiaľ ich mali po jednom vodiť do jednej žumpy nad ktorou ich potom i strielali a spúšťali dnu. Jedna zo žien bola mladá a pekná. Zistili teda, že by nebolo od veci ju zneužiť. Táto iniciatíva vraj vyšla od mladších ako bolo POTROK a KNÁPEK. BUNTA vraj nevie, že kto ju všetko zneužil, ale pamätá si vraj, že jeho volali tiež, ale on to odmietol, pretože mal vraj dosť iných a krajších žien. Vie vraj celkom určite, že posledný ju zneužil KNÁPEK a tento ju vraj viedol i zabiť. Keď sa KNÁPEK vrátil tak hovoril vraj BUNTOVI, že je hlúpy keď sa s ňou nechcel vyspať, pretože vraj mala peknú pučku. Potom hovoril ešte z toho i iné podrobnosti. BUNTA tvrdí, že on vraj nestrielal ani v tejto akcii, práve tak ako SPIŠIAK. Mal to síce v úmysle i ísť na miesto, kde sa konali vraždy, ale keď tam prišiel zistil že sú už všetci zavraždení a naňho a na SPIŠIAKA vraj nezostalo. Nemôže vraj celkom presne povedať, kto ich povraždil ale sa domnieva, že to boli všetci ostatní piati.

To by tak bolo to čo mi BUNTA rozprával doteraz o akciách. [...]

Dokument č. 2

Správa agenta ŠtB „Juraja“ z 24. 1. 1958

[...] Bunta mi zasa rozprával ako to vraj bolo pri tej poslednej akcii, keď jeho skupina gardistov zavraždila siedmich partizánov. Nakreslil mi dokonca plánok ako to pri celej akcii vyzeralo. K miestu prišli po ceste smerom od Bánskej Bystrice. Strážnica v ktorej sa potom zastavili bola neďaleko cesty po ľavej strane. Ešte pred strážnicou niekoľko desiatok metrov bola žumpa do ktorej potom obeť hádzali. Keď prišli k miestu, tak auto zastalo asi tak uprostred na ceste medzi strážnicou a žumpou. Už cestou k miestu vyzliekli do naha jedného chlapa z tých partizánov a toho nechali na aute a ten bol potom zavraždený ako

¹⁹ Mikuláš Spišiak (1912 – 1958), príslušník POHG Považská Bystrica. Roku 1958 odsúdený na trest smrti a popravený.

²⁰ Rudolf Potrok (1924 – ?), príslušník POHG Považská Bystrica. Roku 1958 odsúdený na 25 rokov väzenia.

prvý. Ostatných šiestich zobrali do strážnice, do ktorej sa vchádzalo vraj od opačnej strany než odkiaľ prišli. Partizáni celkom nič netušili a šli tam celkom kľudne. Až potom keď počuli výstrel začali sa búriť. BUNTA, ktorý bol s nimi v strážnici, musel potom držať dvere, aby mu nepoutekali. Všetci ostatní vraj boli vonku, tam kde sa popravovalo. SPIŠIAK v tom čase vraj stál pri aute a pozeral sa na celú vec. Potom ostatných po jednom vyvážali na popravište. Nakoniec ženy a tu potom vraj prišlo i k tomu znásilneniu. Pamätá si, že to boli POTROK a KNÁPEK a nepamätá si už presne ktorého sa potom spýtal to, že či tá žena mala dobrú pučku. Keď on potom prišiel k miestu činu boli už všetci siedmi povražení a on teda podľa toho nestrielal. Nevidel tiež, že kto strielal, ale z rečí sa vraj dozvedel, že okrem SPIŠIAKA vraj všetci. Takto sa vraj odohrala celá vec. Tvrdil, že mi povedal čistú pravdu.

Potom mi ešte rozprával o tom ako to v skutočnosti bolo s tým VOJTECHOM, ktorý ich priviedol do bunkrov týchto partizánov. Povedal, že to VOJTECH urobil celkom dobrovoľne a že sám prišiel na túto myšlienku, aby sa jeho bývalí kolegovia partizáni vybrali a sám ich tam viedol. Keď bol potom súdený tak sa z toho vykrútil a to takým spôsobom, že jeho sestra a brat pozháňali falošných svedkov, ktorý mu vraj dosvedčili že on bol nevinný a že to myslel celkom dobre pretože bol s partizánmi dohodnutý, že im tam privedie gardistov, aby ich zlikvidovali. To však bola číra lož a on BUNTA to vie veľmi dobre. Doprial však chlapcovi, aby sa dostal von pretože to bol celkom dobrý chlapec.

Zaujímavé je na čo vám Bunta prišiel. Povedal mi včera, že vlastne jeho by už teraz nemali súdiť za to, že tam boli postrielení tí ľudia ako som to opísal vyššie, pretože práve za to už dostal tých desať rokov z ktorých odsedel štyri.²¹ Hneď ako mu to prišlo na um dostal lepšiu náladu a viacej nádeje do budúcnosti.

Vypytoval som sa tiež na to, prečo neodyšiel do zahraničia, keď vedel, že čo ho čaká v takom prípade keď by bolo všetko odhalené. Tak som sa chcel dozvedieť niečo z toho kto to bol vlastne uňho čo ho volal aby s ním odišiel do emigrácie a ďalšie veci v tomto smere. Potom mi povedal, že ten čo bol uňho to bol jeden človek z Rače teda z obce kde BUNTA býval, ale že on tomuto človeku veľmi nedôveroval, lebo ho príliš dobre nepoznal a myslel si o ňom, že je to nejaký provokatér a preto mu toto odmietol. [...]

Dokument č. 3

Správa agenta ŠtB „Juraja“ z 29. 1. 1958

[...] Objekt je veľmi nahneváný na všetkých svojich komplicov. Povedal mi, že až teraz z odstupom času od jednotlivých výsluchov vidí ako sa k nemu jeho spoločníci zachovali. On vraj hlupák všetko sa snaží zatajovať a oni naňho všetci valia až jedna radosť. Povedal mi, že i on tak bude jednať. Nech si vraj nemyslia, že on na nikoho nič nevie. Tak mi napríklad povedal, že SPIŠIAK sa vraj vyhovára pri tej poslednej akcii na to, že BUNTA ho zavolať cestou na popravište, že on bol v tom čase na prechádzke po Bystrici. BUNTA sa mu teraz zahráva v duchu a hovorí, že veď on vie na SPIŠIAKA tiež zaujímavé veci a ako

²¹ Komunistická justícia však rozhodla inak. Keďže viacerí príslušníci POHG vrátane L. Buntu boli za svoju činnosť už predtým raz potrestaní ľudovými súdmi podľa známej retribučnej normy č. 33/45 Zb. nar. SNR, musela obžalobu preklasifikovať podľa staršieho zákona na ochranu republiky č. 50/23 Sb. z. a n. ešte z čias Prvej Československej republiky. K tomuto ťahu sa obžaloba musela uchýliť z dôvodu, aby procesu a záverečnému rozsudku navodila zdanie legitímnosti.

vidieť bude ich musieť povedať, keď sa vraj pán SPIŠIAK zachoval k nemu takto. Potom vpravil, že bol to práve SPIŠIAK, ktorý vyberal všetkých tých ktorí boli potom v Banskej Bystrici a zúčastnili sa Nemeckej. On mal vraj hlavné slovo. Veľa nadávok sa ušlo tiež HOROVI. Povedal, že tých siedmich partizánov mali pôvodne postrieľať nemci, ale keď vraj videli, že partizánov už o všetko obrali slovenskí gardisti, tak im povedali, že keď ich vedeli olúpiť nech si ich teraz i postrieliajú. Olúpil ich vraj HORA, ktorý si do emigrácie odniesol plný mešec zlata a rôznych iných šperkov. Dnes mi ešte okrem iného tiež povedal, že keď sa išla robiť akcia v Nemeckej tak už v Bystrici pred SD vedeli všetci, že kam idú. Skutočne vraj hovoril pravdu pri konfrontácii BAZALA²² keď toto hovoril a vyhovárал sa na to, že usúdil tak podľa mŕtvoly, ktorú tam nakladali na auto. Povedal mi, že keď bude chcieť, tak sem vraj dostanie celú POHG z Považskej, lebo ani jeden nie je čistý tak, že by nezniešol čo len 10 rokov.

Dokument č. 4

Správa agenta ŠtB „Juraja“ z 31. 1. 1958

Dnes doobeda prišiel na našu celu nový objekt, ktorý sa predstavil ako Ján Čisárik²³ a pritom hneď povedal, že je gréckokatolíckym kňazom. [...]

Zaujímavé je pozorovať ako príchod tohto farárka zapôsobil na BUNTU. Ten bol z toho celý šťastný, že sme na celu dostali tohoto kňaza a že mu bude vraj udržiavať v poriadku dušu, že sa mu vyspovedá, že sa bude môcť predsa len zbaviť hriechov, keby tak predsa len bol obesený. Hneď mu začal rozprávať o svojej činnosti celkom podrobne od A až do Z. Začal s tým k čomu bol včera vyšetrovaný a čo bola jeho prvá akcia v B. Bystrici. Pretože som o tom tiež ešte nepísal, tak tu stručne opíšem čo o tom BUNTA hovoril. Povedal, že to bola akcia proti partizánom v oblasti obce MIČINNÁ. Členovia POHG pod vedením ANDREIDESA a HORU sa tam vybrali hneď ráno. Keď prišli do spomínanej obce tak tam už partizánov nenašli, ale pretože pece boli ešte teplé, tak usúdili, že nebudú ďaleko. Skutočne ich zanedlho objavili a pustili sa ich prenasledovať. Nebolo to vraj príliš ťažké a za chvíľu ich všetkých mali pohromade. Všetkých naložili na auto a odviezli ich do B. Bystrice a tam ich potom prezerali a brali im veci, ktoré mali u seba. BUNTA tvrdí, že cestou vystúpil u ĎURČANSKÉHO a len potom išiel do školy kde bolo POHG ubytované a kde sa prevádzala i prehliadka a kde sa ľudia okrádali. On tvrdí, že sa osobne prehliadky nezúčastnil, že len chvíľu prizeral a potom išiel preč. Hovoril že tam boli ženy i jeden chlapec ešte dieťa. Všetci vraj potom boli popravení v Nemeckej.

Potom BUNTA rozprával ČISÁRIKOVI i o tých ostatných prípadoch. Dával som dobrý pozor, či mu o tom bude rozprávať tak isto ako mne a musel som konštatovať, že to bolo takmer bezo zmien. O tom čo mu hovoril som už o všetkom písal. Priznal, že vedeli kam sa ide, že čo sa tam bude robiť, že potom keď už tam i boli tak videl, že keď sa bude popravovať videl tú pec, keď tam prišli, ale strieľať vraj nevidel. Povedal i to, že riadil tú strážnu službu. Okrem toho ešte povedal, že videl keď strieľali po tých francúzskych partizánoch,

²² Jaroslav Bazala (1926 – ?), príslušník POHG Považská Bystrica. Roku 1958 odsúdený na 14 rokov väzenia.

²³ Ján Čisárik (1909 – ?), gréckokatolícky kňaz. Za odmietnutie prestupu do pravoslávnej cirkvi mu bol roku 1950 pozastavený plat a v nasledujúcich rokoch pracoval ako robotník. Pre „rozvratnú činnosť“ bol roku 1958 obžalovaný a odsúdený na tri roky väzenia. Roku 1960 amnestovaný.

ktorí sa pokúsili o útek, že videl ako ich postrieli. Rozprával i o tom ako sa tam potom rabovalo i všetky tie ostatné veci o ktorých som už predtým písal.

Ako tretiu vec uvádzal obec Rudlany²⁴, keď sa tam zúčastnil na tretej akcii v B. Bystrici. To doteraz ešte nespomínam, aspoň si na to nepamätám. Možno, že som o tom i písal, ale neviem to presne, tak to opíšem ešte raz. Zbierali tam vraj vojenské veci. Bol za to i súdený, ale tu sa o tom vraj ešte nepreberalo a dosiaľ ani nespomínalo. Tam tiež zobrali dve osoby a tieto osoby boli potom odstrelené, ale to vraj ani on nevie kedy, len toľko vraj vie, že ich vybral ŠTEFANKA a ten s nimi tiež potom čosi urobil.

K tej prvej akcii by som ešte chcel dodať, že BUNTA povedal, že o tom predovšetkým o zlatých veciach, ktoré obetiam pobrali, sa hovorilo, že to pojde na zlatý poklad tzv. Slov. Republiky. To však nebolo pravda, pretože si to rozdelili HORA s ANDREIDESOM.

Keď BUNTA farárovi začal rozprávať o tej poslednej akcii, tak som práve odchádzal na schodzku. Vo všetkých prípadoch tvrdil BUNTA i tomuto človekovi, že nestrielal, že vraj v poslednej akcii videl ako strielali ale on nie. Že to videl to mi doteraz nehovoril. Povedal tiež, že nebol celú dobu vnútri. Okrem iného spomínal mu tiež SPIŠIAKA a hovoril mu o ňom presne to isté čo i mne. To by tak bolo asi všetko. [...]

Dokument č. 5

Správa agenta ŠtB „Juraja“ z 5. 2. 1958

BUNTA včera ani dnes doobeda na výsluchu nebol. No i tak som sa ho včera keď som s ním celé poobedie i dnes doobeda bol sám, snažil vyspovedať. Premyslel som si vopred otázky a potom som mu položil prvú a viacej ani nebolo potom už treba. Spýtal som sa ho na to, čo ho vlastne tak strašne duševne deprimuje, a on mi odpovedal.

Vravel, že predovšetkým má z toho celého strašný strach a potom, že ho pochycuje i hrôza z toho, že keď si spomenie aké to zverstvá len všetko robili a vôbec čo sa všetko v Bystrici robilo a čoho sa on a jeho oddiel nezúčastnil. Teda predovšetkým strach, že bude obesený. Povedal mi, že až teraz zistil aký je z neho vlastne zbabelec a ako sa bojí o svoj život, a preto práve bude sa snažiť takmer všetko poprieť a každú cenu. Ak to vraj nepomôže tak sa nedá nič robiť, ale bude mať vraj aspoň to vedomie, že on sa nepriznával. Potom mi rozprával o tom, že nie je on celkom tak bez viny ako mi to vraj často hovorí, že on nesie práve snád' okrem HORU na všetkom tú najväčšiu vinu a keď to budú všetci tvrdiť tak on potom nebude sa proti tomu môcť postaviť a z toho má strach najväčší. A i preto stále uvažuje iba o tom ako by sa z toho dostal a nenachádza veru žiadneho riešenia. Čím ďalej ubieha čas tým väčší má strach. Potom mi rozprával o tom poslednom prípade kde povraždili tých siedmych partizánov v tej žumpe. Povedal mi, že na tom nesie vinu jedine on sám, pretože to bola jeho takmer samostatná akcia. Sám nahovoril toho VOJTECHA, ktorý ich zaviedol na partizánov i potom sám ich spolu so SPIŠIAKOM vyšetroval i bil pri tom a o všetko ich spoločne potom i obrali. S tým vraj nemci nemali celkom nič. Hovoril mi o tom, že tí jeho spoločníci hovoria naňho, že on ich zavolať na to popravovanie a sám si vybral takých, ktorým dôveroval. Všetkých do jedného na akciu zavolať on, HORA v tom nemal prsty, iba čo vraj takmer všetku korisť zhrábol a schoval do svojho vrečka. Jedinou pravdou na tom však je, že on skutočne nestrielal, ale ich im vraj iba po jednom podával.

²⁴ Správne Rudlová.

Chcel si vraj jednu ženu tiež zastreliť, ale prišiel už neskoro pretože z horlivosti ho niekto predbehol. Nuž takáto je situácia.

Potom má veľké starosti i s tou Nemeckou. Nevie ako sa zbaviť toho, že on riadil celú akciu. Povedal som mu že veď to zväzda ako vraví na Nemcov. Na to mi povedal, že to nie je tak jednoduché, pretože každý vedel čo sa ide robiť a ako mi už vraj povedal oni gardisti navrhli práve to spalovanie a jednoducho s tým nemeckým oddielom boli premiešaní tak ako keby to ani neboli oddiely dvoch národností, ale jeden nedeliteľný. Veliteľ Nemcov riadil strielanie a on BUNTA riadil striedanie stráží, pričom strielali i nemci i slováci a strážili tiež aj nemci aj slováci. Za túto akciu dostali potom všetci gardisti od KOŠOVSKÉHO po tristo korunách. Niekde vraj boli BUNTOVI gardisti oveľa agilnejší ako nemci. Nuž takto to teda bolo v skutočnosti. Modlí sa vraj len za to aby sa chlapani ku všetkému nepriznávali, lebo bude koniec i keď nemieni nič priznať.²⁵ [...]

Dokument č. 6

Správa agenta ŠtB „Juraja“ z 11. 2. 1958

Tak najprv o Nemeckej. Povedal mi, že toho sa najviacej zo všetkých tých vecí čo mu kladú za vinu bojí a musí sa z toho za každú cenu nejakým spôsobom dostať, že nesmie pripustiť to, aby mu dali, že celú akciu riadil. Dúfa predovšetkým v to, že nikto z tých ľudí čo sa tejto akcie zúčastnili nebude predsa tak hlúpy, aby povedal, že celú akciu riadili slováci keď sa celkom ľahko môže vyhovoriť na Nemcov. S tým najviacej počíta. Povedal im však, že v skutočnosti to bola ich akcia, teda gardistická a nemci im pri tom len pomáhali. Povedal mi, že to celé bolo z nariadenia slovenského štábu, ktorý vtedy v B. Bystrici tvorili LONGAUER²⁶ ako veliteľ gardy, potom ĎURČANSKÝ ako akýsi poverenec a KOŠOVSKÝ ako jeho zástupca. Títo o všetkom rozhodovali a tak to bolo i s Nemeckou. Povedal mi, že o celej akcii bol upovedomený i KUBALA²⁷, ktorý s tým súhlasil. [...]

Zaujímavé je to, že BUNTA sa stále odvoláva na HORU, v skutočnosti sa však najviacej bojí toho, že by sa tu zrazu HORA mohol objaviť a takto by vyšla skutočná pravda o BUN-

²⁵ Pre zaujímavosť, krátko po ukončení série vražd v Nemeckej, boli gardisti zviazaní podpísať prehlásenie o zachovaní mlčanlivosti. V originálnom dokumente signovanom i L. Buntom z 13. 1. 1945 stojí: „*Ich bin heute von SS-Obersturmführer Deffner darüber belehrt worden, dass ich über die, zusammen mit dem Stützpunkt Neusohl der Sicherheitsdienstpolizei und des SD, in der Zeit von 4. bis 11. Januar 1945 im Raum Nemecká durchgeführte Aktion gegen Juden und Feinde des slowakischen Staates und Volkes, bei der ich zu Absperrungsaufgaben eingesetzt war, zu niemanden sprechen darf. Ich bin darauf aufmerksam gemacht worden, dass dieses Schweigegebot auch gegenüber Kameraden, Vorgesetzten und Deutschen einzuhalten ist. Ich bin weiter belehrt worden, dass ich die Folgen einer Nichteinhaltung dieses Gebotes selbst zu tragen habe. Diese Auflage ist mit in die slowakische Sprache übersetzt worden, ich habe si verstanden und verpflichte mich durch meine Unterschrift, sie einzuhalten*“.

²⁶ Anton Longauer (?), veliteľ POHG Banská Bystrica.

²⁷ Otomar Kubala (1906 – 1946), pôvodným povoláním učiteľ, počas prvej Slovenskej republiky gardistický dôstojník. V rokoch 1940 – 1942 náčelník štábu Hlinkovej gardy, do funkcie menovaný znova v septembri 1944 s faktickými právomocami hlavného veliteľa. V októbri 1944 sa stal šéfom rezortu bezpečnosti ministerstva vnútra. Bol poprednou postavou radikálneho národnosocialistického krídla HG, od roku 1942 sa spolupodieľal na vydávaní časopisu *Náš boj*. Roku 1946 Národným súdom odsúdený na trest smrti a popravený.

TOVEJ činnosti na javo. BUNTA mi hovoril, že on v niektorých prípadoch viacej rozkazoval ako samotný HORA, pretože HORA sa väčšinou pohyboval iba medzi pánmi a dával rozkazy len v Bystrici, ale on BUNTA riadil väčšinu akcií vonku. [...]

Reagencia na včerajší výsluch je zrejme skreslená tým, že mi o ňom rozprával pred objektom ČISÁRIKOM. Povedal, že sa písalo o akcii pri žumpe. Vraj priznal, že to bola ich samostatná akcia a že on ju riadil a potom keď bolo už všetko hotové išiel sa presvedčiť k žumpe či sú postrielení. Povedal mi, že POHG z P. Bystrice zavraždilo celkovo 500 židobolševikov, včetně Nemeckej. Keby vraj tak konali všetky POHG dnes by nebolo tohto zriadenia.

Dokument č. 7

Správa agenta ŠtB „Juraja“ z 12. 2. 1958

Včera bol objekt BUNTA takmer celý deň na výsluchu. Tentoraz už sa toľko neskrýval ani pred ČISÁRIKOM ako v predchádzajúce dni a viacej hovoril i pred ním. Potom keď sa vrátil z večerného výsluchu tak mi hovoril o veciach súc presvedčený, že ČISÁRIK spí. Bol oveľa kludnejší ako v predchádzajúce dni. Mal som ten dojem, že tak bolo preto, lebo mal už z časti za sebou to čoho sa najviacej obával, totiž Nemeckú i keď preň práve najlepšie nedopadla. Podľa inštrukcií riadiaceho orgána som sa predovšetkým zameral nato ako to bolo vlastne s tým riadením, kto napríklad dal rozkaz na to, aby práve ich skupina POHG sa zúčastnila tej alebo onej akcie a podobne.

BUNTA mi povedal tieto veci: HORA, veliteľ ich POHG bol vraj človek veľmi agilný a okrem toho vraj tiež veľmi piekol s pánmi. V tomto prípade tími pánmi boli KOŠOVSKÝ, ĎURČANSKÝ, LONGAUER a ANDREIDES a okrem toho bol vraj veľmi zadobre s nemicami a preto títo páni do určitej miery mali z neho i strach. HORA sa vždy vraj snažil o to, aby sa niekde vyňuchal že aká akcia sa má v krátkom čase kde robiť a čo to bude za akcia. Keď sa to vraj dozvedel tak potom behal od jedného k druhému a ponúkal svoj pohotovostný oddiel ako najlepší a žiadal aby bol na tú alebo onú akciu vybratý. O tom, že kde ktorý oddiel má ísť rozhodoval najviacej KOŠOVSKÝ. BUNTA mi povedal, že v skutočnosti mal KOŠOVSKÝ funkciu zástupcu ĎURČANSKÉHO, ale podľa jeho mienky tam KOŠOVSKÝ zastával akúsi oveľa väčšiu tajnú funkciu a preto i o všetkom on rozhodoval. On BUNTA sa vraj s týmito pánmi len veľmi málo stretával a schovával pretože on bol proti ním predsa len nula. Všetko teda vybehal HORA a on to potom iba rozhodoval na tvári miesta. Tak to bolo i v Nemeckej. HORA sa vraj dozvedel, že sa bude robiť Nemecká a preto si vybehal, aby sa tejto akcie zúčastnil jeho POHG. S konečnou platnosťou o tomto prípade rozhodol KOŠOVSKÝ, ktorý teda určil, aby tam išli HOROVY chlapci ako najagilnejší a veci najoddanejší.

HORA pred akciou prišiel na ubytovňu a tu všetkým rozdelil úlohy pri celej akcii. Tak i BUNTU poveril tým, aby riadil strážnu službu, proste povedal mu čo všetko bude pri akcii on robiť. Tak každému jednému presne určil jeho zadelenie. To vraj tak robil vždy. Podľa slov BUNTU HORA to bol taký veliteľ v rukavičkách, ktorý rozkazoval, ale na väčšinu akcií sa iba zďaleka pozeral.

Včera po výsluchoch mi BUNTA rozprával, že absolútne všetko vedia bezpečnostné oddiely a že keby to bol býval vedel tak celkom určite ho nedostanú živého, že by sa bol býval obesil. Potom mi rozprával o tom že KNÁPEK a ČUDEK sa priznali k tomu, že zastreli každý asi 60 ľudí a ostatní sa priznali k tomu, že každý zastreli asi 5 až 10 ľudí. Keď sa

to vraj spočíta tak celkom jasne vychádza, že na Nemcov potom veľa nezostalo a že teda i celú akciu robili oni. Povedal mi, že tomu bolo skutočne tak, že on o tom všetkom vedel a že keby bol býval chcel tak tomu mohol zamedziť a že teda jeho vina spočíva v tom, že tomu nezamedzil. To ho však ani najmenej nebolí, že tomu nezamedzil, ale hnevá ho predovšetkým to, že sa to takto nezmyselne prezradilo. Najväčšiu vinu tu dáva SPIŠIAKOVI, ktorý vraj celé roky žil s týmito chlapcami v Pov. Bystrice a nepovedal im, že keby sa niečo stalo ako majú hovoriť pri výsluchoch. [...]

Vo včerajšej zpráve som zabudol poznamenať, že mi BUNTA hovoril, že keby som tak náhodou išiel domov, aby som povedal jeho žene, že keby ju vyšetrovali, aby povedala, že priniesol z Bystrice iba kožák, perinu, flóbertku a dve kreslá. O inom ako napríklad o tom, že priniesol si tiež hodinky, aby nehovorila. Tie hodinky dostal po Nemeckej od Horu. Včera mi tiež povedal, že za Nemeckú od KOŠOVSKÉHO nedostali 300 korún ako mi pôvodne povedal ale 600. Povedal mi potom k tomu, že podľa toho sa tu musia domyslieť, že to rozhodoval o akciách KOŠOVSKÝ, keď ich za ne odmeňoval. On to vraj bude však popierať dokiaľ sa len bude dať.

Dokument č. 8

Správa agenta ŠtB „Juraja“ z 13. 2. 1958

Včera bol objekt BUNTA znova takmer celý deň na výsluchu. No ja som tentoraz obišiel v jednaní s ním dosť naplano. Povedal mi, že preberali dosť podrobne všetky udalosti týkajúce sa Nemeckej. Spieva zasa starú pieseň. Hovorí, že vraždili nemci a oni konali iba strážnu službu. Vie však, že sa tu nedá už nič robiť a že môže vykrúcať ako chce nemôže sa z toho už dostať. Keď prišiel z výsluchu tak povedal, že vraj pri konci výsluchu keď už to nemohol zniesť tak povedal referentovi, že vraj všetko čo robil z presvedčenia robil a tak isto i ostatní a že nik im k tomu nedal žiadne pokyny. Urobil to vraj preto, lebo si myslel, že mu dajú potom už pokoj, ale potom si vraj uvedomil, že to vlastne nemalo žiadny význam. Povedal, že otázky vyšetrojúceho orgána ho už pomaly privádzajú do zúfalstva a nevie čo by mal robiť. Povedal mi, že až pojde najbližšie na výsluch tak povie, že to všetko, celá Nemecká bola jeho práca, že on išiel za veliteľom SD EFFNEROM²⁸ a požiadal ho, aby jeho oddiel dali na akciu v Nemeckej a že on to tam všetko i riadil. Povedal som mu, že tým by asi nič nezískal a že to nemá význam. Po tom večer keď sme si lahli spať tak som mu povedal, že keď to takto pojde ďalej, že to bude iba seba trápiť a že najlepšie bude ak povie to čo hovoril mne, že kto akciu riadil ako to všetko HORA vybehával a podobne. Povedal mi, že to od neho nedostanú. Nuž neviem, že prečo to nechce povedať. Potom som mu povedal, že to by zrejme bolo preň lepšie, lebo keby vedeli ako to v skutočnosti bolo, tak by potom za neprítomnosti zrejme súdili i KOŠOVSKÉHO a HORU a možno i ostatných a on by potom bol iba v pozadí a možno by to s ním dopadlo ako s MACHOM²⁹, ktorý bol súdený spolu

²⁸ Správne DEFFNEROM. SS-Obersturmführer Kurt G. H. Deffner bol veliteľom Einsatzkommando 14 so sídlom v Banskej Bystrici.

²⁹ Alexander Mach (1902 – 1980), novinár a politik HSLS. Počas prvej Československej republiky redaktor viacerých ľudáckych periodík, popredná osobnosť organizácie Rodobrana a radikálneho krídla strany. V rokoch 1938 – 1940 šéf Úradu propagandy, v rokoch 1939 – 1944 (s krátkou prestávkou roku 1940) hlavný veliteľ Hlinkovej gardy a od roku 1940 minister vnútra a podpredseda vlády. Roku 1947 Národným súdom odsúdený na 30 rokov väzenia. Roku 1968 amnestovaný.

s ĎURČANSKÝM³⁰ a dostal iba 30 rokov zatiaľ čo ĎURČANSKÝ bol za neprítomnosti odsúdený na trest smrti. To sa mu už lepšie páčilo a povedal mi, že o tom bude premýšľať.

Potom mi ešte povedal, že prečo sa vraj na tieto veci nepýtajú ANDREIDESA, že ten o tom vie a že ten by im mohol povedať ako to bolo s riadením, kto rozkazoval atď.

K výsluchu mi ešte povedal, že musel ísť von i s tým, že pri akcii v Nemeckej boli prítomní i členovia Trnavského POHG CÍŠAR a ešte jeden. Včera naobed povedal, že ako mohli viesť celú akciu v Nemeckej nemci keď z desiatych Nemcov, ktorí tam boli všetkého všade iba jeden jediný strieľal.

Ja už neviem ako ten človek rozmýšľa. Hysterický vyvracia oči ku stropu a hovorí, že on je vraj obeťou červeného bolševického teroru.

Dokument č. 9

Správa agenta ŠtB „Juraja“ zo 14. 2. 1958

Objekt BUNTA bol na výsluchu včera poobede i dnes doobeda. Keď sa z výsluchu vrátil včera poobede tak si povedal, že bol vyšetrovaný k tomu, kto vlastne tie akcie v B. Bystrici riadil ako to bolo s rozkazmi a podobne. Objekt sa tomu všetkého čo rozprával o výsluchu smial, ale to nebol prirodzený smiech, to bolo čosi idiótskeho takého prihlúpleho. To nebolo z radosti, to bolo skorej preto, že skutočne vidí, že nemôže nič už pre svoju ochranu robiť. Inak bol potom celkove pokojný. Rozprával potom o tom, že sa nedalo nič robiť a že on musel povedať, že ako to bolo s tým celým riadením. Povedal mi, že pokiaľ bol v Bystrici KOŠOVSKÝ tak si všetko vybavoval tento i rozkazy dával i roztriedoval prácu a rozhodoval o tom, kde kto pojde. Keď vraj však odišiel KOŠOVSKÝ,³¹ tak rozkazy prichádzali priamo z Bratislavy a vraj v týchto rozkazoch sa zdôrazňovalo, že každého koho chytia v horách majú bez všetkého jednoducho zastreliť, beztoho, že by sa ho na niečo vypytovali. Potom v týchto rozkazoch bolo písané o tom, že oddiely POHG majú celkom úzko spolupracovať s nemeckým SD.

Ďalej mi objekt rozprával o tom, že niekto musel povedať o ňom i to že vraj chodil na schôdzky s HOROM do štábu. Povedal mi, že raz skutočne išiel s HOROM do štábu, ale keď tam vraj prišli tak mu v akejsi hale povedal KOŠOVSKÝ, že vraj nehnevaj sa bratku, ale zostaň radšej vonku. Potom vraj čakal na HORU v tejto hale, zatiaľ čo tento sa zúčastnil porady. Toto ho vraj veľmi urazilo a viacej potom i keď ho volali na žiadnu poradu nešiel. Povedal mi, že to je celkom presne pravda i keď sa to referentovi nechce príliš veriť.

Okrem toho vraj niekto povedal i to, že keď nemci z Bystrice odchádzali tak BUNTA spoločne s HOROM boli sa s nimi rozlúčiť, že vlastne boli na takom menšom bankete na rozlúčku, Pripíjali si tam vraj na skoré víťazstvo Veľkonemeckej ríše. Povedal mi, že i toto je pravda. [...]

³⁰ Ferdinand Ďurčanský (1906 – 1974), právnik, politik HSLS a pedagóg. Aktivistu autonomistického hnutia, minister spravodlivosti, zdravotníctva a sociálnej starostlivosti v autonómnej vláde, po vzniku Slovenskej republiky v rokoch 1939 – 1940 minister zahraničných vecí a vnútra. V rokoch 1940 – 1945 pedagogicky pôsobil na Slovenskej univerzite v Bratislave. Roku 1945 emigroval, v zahraničí založil exilovú organizáciu Slovenský akčný výbor, usilujúcu sa o obnovenie slovenskej samostatnosti. Neskôr pôsobil v Argentíne a napokon v Nemecku. Roku 1947 Národným súdom v neprítomnosti odsúdený na trest smrti.

³¹ V. Košovský sa z Banskej Bystrice v prvej polovici februára 1945 presťahoval do Prievidze, vo funkcii poverenca HG však pôsobil naďalej.

Dokument č. 10

Správa agenta ŠtB „Juraja“ z 3. 3. 1958

Objekt BUNTA bol v sobotu celé pobeďie až do večera na výsluchu. Keď sa vrátil tak mi povedal, že ho obrábali až štyria referenti a veru mal vraj čo robiť. Povedal mi, že takmer celý čas čo na výsluchu bol hovorilo sa o udalostiach v Nemeckej. Povedal mi, že objavili zasa akési nové veci z tohoto prípadu a že vedia oveľa viacej ako si on pôvodne myslel. Mal takú náladu a bol rozhodnutý, že bude o všetkom rozprávať, že nemá žiadnu cenu aby čosi tajil, že i tak sa všetko dozvedia a že on bude nakoniec pred súdom vystupovať ako obyčajný luhár. Potom vraj je i zničený z toho ustavičného vykrúcania a keď vidí, že to k ničomu nevedie, tak sa rozhodol, že všetko popriznáva. No včera už hovoril trochu inakšie. Povedal mi, že sa rozhodol, že to čo plánovali v Považskej Bystrici,³² to vraj neprizná, lebo nakoniec by mu skutočne dali i Nemeckú a to nemôže on dopustiť. No dnes už celkom upustil od svojho dobrého úmyslu. Povedal mi, že bude pokračovať vo vykrúcaní práve tak ako doteraz. V sobotu po výsluchu bol pomerne dosť zhovorčivý a povedal mi rôzne veci.

Tak napríklad hovoril o tom, že prišli na to, že on hodil tretieho dňa poprav v Nemeckej do pece jedného francúzskeho partizána a tým sa vlastne dokázalo, že nebol pri peci iba prvý deň ako hovoril pôvodne, ale i tretí deň. Povedal mi, že sa referent k vôli tomu hneval. Čo mu to má vraj vešať na nos, veď na to sú vraj štátnou bezpečnosťou, aby si všetko zistili. Potom mi povedal, že tam chodil nie dva razy, ale bol sa tam pozrieť každý deň ako robota pokračuje. Povedal mi: Čo to budem tebe zapierať, robili sme to my, gardisti a ja som to riadil, veď už i oni sú o tom presvedčení.

Ďalej mi hovoril o tom ako to bolo vtedy, keď si so SPIŠIAKOM hovorili a niekto ich pri tom počul, že ten a ten transport bol masný. Povedal mi, že to vtedy nemysleli tak, že by tam snáď boli ľudia, ktorí mali hodne peňazí, ale mysleli to v tom zmysle, že sa tam popravovali kapacity. Išlo vtedy o francúzskych partizánov. Povedal mi, že týchto Francúzov tam bolo popravených asi 50 (päťdesiat) a boli to poväčšine zajatci čo utiekli z DUBNICE do povstania. V Dubnici predtým pracovali ako zajatci.

Potom mi menoval kto tam bol ďalej popravený. Povedal mi, že tam boli popravení tiež anglickí dôstojníci, ktorých bolo desať. Boli to vraj letci.³³ Pri tejto príležitosti mi povedal, že ak sa to dozvedia Angličania a naši od nich budú žiadať niektorého z týchto pánov zo štábu z Banskej Bystrice, tak ich určite vydajú. Potom mi povedal, že tam boli popravení traja Švajčiari, niekoľko Srbov, a viacej Sovietskych partizánov z tzv. Jegorovovho³⁴ štábu³⁵. Koľko to vraj nevie. Toto boli cudzinci. BUNTA mi akoby na ospravedlnenie povedal, že čo vraj mali u nás hľadať, ak vraj nemali (...) ³⁶, oni sa o to postarali, aby tu našli smrť. Hovoril to celkom cynicky ako opravdivý vrah. Potom mi povedal, že tí ostatní popravení to boli Slováci. Títo sa popravovali i s celými rodinami, aby nezostal ani jeden potomok, aby sa im vraj nemal kto pomstiť. Preto zavraždili i deti.

³² Reč je o podobnom zamýšľanom masakri ako v Nemeckej.

³³ Na tomto mieste sa L. Bunta mylí – 6. 1. 1945 neboli zastrelení anglickí, ale americkí letci. Išlo o Alexandra Drogého, Archera Orvala, Donalda Psoneta, Roberta Groata, Josepha Mosesa, Waltera Falcka, Hungera Schierlinga, Waltera Hoyta, Edwarda Hudeca a Daniela Pavleticha. BARANOVÁ, ref. 1, s. 63.

³⁴ Alexej S. Jegorov (1914 – 1970), sovietsky organizátor partizánskeho hnutia, veliteľ 1. čs. brigády J. V. Stalina.

³⁵ Pravdepodobne štvorica Michail Imankolov (1914), Alexander Karpejev (1917), Eugen Kirjajev (1908) a Nikola Marin (1914), ktorí prišli o život 7. 1. 1945.

³⁶ Nečitateľné slovo.

Hovoril mi tiež o istom BUBNOVI. Povedal mi, že to bol jeden spolupracovník SD. Okrem toho bol tiež u SD zamestnaný ako šofér. Tento BUBEN vozil do Nemeckej najviac ľudí a mohol by vraj o tom veľa rozprávať. BUNTA sa s ním zoznámil v Nemeckej. Znova mi tiež rozprával, že tam boli tí traja ľudia z KOŠOVSKÉHO štábu, ktorí boli členmi POHG z Trnavy. Boli to PEŤKO, PALÁNEK a ČÍŠAR.³⁷ Podľa BUNTU celkom iste ich tam poslal KOŠOVSKÝ, aby vraj vedel ako sa plní úkol ním daný.

Rozprával mi tiež o tom ako vlastne bolo s tým, že sa on, teda POHG z Považskej Bystrice dostalo do Banskej Bystrice až tak neskoro, oveľa neskoršie ako ostatní. Bolo tam vraj medzi samotnými ľuďmi KOŠOVSKÉHO veľa zrady. Mnohí pracovali s partizánmi a preto ani vraj nemohli chytiť Sovietskeho vodcu partizánov JEGOROVA. Nuž preto ich tam potom KOŠOVSKÝ pozval keď si vraj nevedel dať rady. Boli oni medzi gardistami známi ako najsúcejší oddiel a preto ich KOŠOVSKÝ do B. Bystrice pozval, aby tam robili poriadky. [...]

Dokument č. 11

Správa agenta ŠtB „Juraja“ zo 4. 3. 1958

[...] Dnes ráno, keď sa už konečne pomodlil tak som sa s ním dal do reči a snažil som sa ho presvedčiť, že to jeho tvrdošijné zapieranie nemá nakoniec žiadnej ceny, že sa tým iba on sám vyčerpáva, nechá si nadávať a čo ja viem ešte čo a nakoniec bude potom tak vyčerpaný, že to všetko tak ako tak vyrozpráva. Povedal som mu, že je to nelogické niekomu tvrdiť, že nevie napríklad, že koľko tam prišlo aut a podobne, keď o ňom vedia, že tam po celú dobu poprav bol prítomný. Povedal mi na to potom po chvíľkovom rozmýšľaní, že on by to nakoniec i povedal, ale sa vraj bojí toho, že keby vyšetrojúce orgány vedeli, že on tieto dáta vie, tak by potom skutočne z neho urobili veliteľa a on by proti tomu nemohol nič namietat' a to vraj on nechce. [...]

Potom mi povedal, že on bol prítomný pri tom, keď do Nemeckej prišli štyri autá a o ostatných počul iba od tých čo boli pri tom keď tie ostatné prišli. Dohromady ich vraj bolo 12. Potom mi hovoril, že oni však nechcú vedieť iba koľko tam prišlo aut, koľko tam bolo popravených ľudí,³⁸ ale oni vraj chcú hlavne vedieť, že kto vybral práve Nemeckú na miesto poprav, kedy to tam bol kto obzerať, kto určil dátum poprav a to on skutočne nevie, keby ho vraj i rozkrájali. [...]

Dokument č. 12

Správa agenta ŠtB „Juraja“ z 8. 3. 1958

[...] Donútil som ho večer zasa k tomu ako to bolo vlastnej v tej Nemeckej. Hovoril mi takmer o všetkom. Musel som sa však veľa vypytovať, pretože on nevie dobre súvisle rozprávať. Rozprával mi to takto. Pri výsluchu vraj povedal všetky tie veci, o ktorých jasne vie, že boli tak ako ich rozpráva. [...] Povedal mi, že sa rozpamätal i na to, keď ku všetkým

³⁷ Správne Alexander Petík, Matej Palánek a Ján Cisár. Všetci spomínaní muži boli príslušníkmi družstva POHG Trnava zadeného do Banskej Bystrice.

³⁸ Odhady súčasnej historiografie hovoria o 400 – 900 obetiach. Ak sú Buntove slová pravdivé, reálnejšou sa zdá byť skôr spodná hranica vyčíslenia zavraždených.

gardistom v Nemeckej ten prvý deň HORA hovoril. Povedal mi, že prišiel na to vtedy, keď uvažoval o tom, prečo on vlastne prvý deň išiel v Nemeckej k peci. Povedal mi, že už na to prišiel. Išiel tam vraj preto, lebo ho tam prilákala práve HOROVA reč, ktorú mal ku gardistom. Povedal mi, že tam HORA všetkým objasňoval čo tam budú robiť. Hovoril vraj, že sa tam budú strieľať židia, partizáni a cigáni. To si vraj pamätá. Čo iné tam hovoril to už vraj nevie. Tak isto je v ňom i to, že vie o tom, že Nemeckú vymysleli gardisti a nie Nemci. Kto mu to však povedal nevie sa rozpamätať. Pripúšťa, že mu to mohol povedať HORA, ale nemohol by na to prisahať. Uznal to, že on tam bol veliteľom, ale takým, ktorý vraj nikomu nerozkazoval. Povedal, že nikomu na nič nedal príkaz, pretože to robiť nemusel. Sami gardisti si hneď podali funkcie a sami sa brali k tomu z horlivosti čo robili. Povedal mi, že do strielania sa vôbec nemiešal. Pri tom bol vraj DEFFNER. On síce bol pri peci každý deň možno vraj i niekoľko raz, ale to nevie presne povedať, lebo to boli len momentíky, že sa pozrel dve tri minuty a išiel zasa preč. Nechodil tam však preto, aby tam dával nejaké rozkazy, alebo podobne. Hovoril, že i BUBNA tam iba videl, ale nevedel, že kto je to. To si vraj iba potom vo väzení spolu vyjasnili. V Nemeckej s ním nehovoril. Rozprával o tom, že ich POHG to bolo ako jedna rodina, Tam vraj takmer nebol rozdiel medzi šaržami. Všetci práve tak ako i on robili všetko to čo robili z presvedčenia a horlivosti a preto ho vraj teraz bolí, že sa všetci naňho vyhovávajú. Toľko mi včera hovoril BUNTA k Nemeckej.

Dokument č. 13

Správa agenta ŠtB „Juraja“ z 10. 3. 1958

[...][Bunta] mi hovoril o tom, že v Nemeckej sa to robilo hlúpo, pretože celkom blízko popraviska boli chalupy a že je to temer zázrak, že sa to z tých obyvateľov nikto nedozvedel. Obyvatelia Nemeckej si vraj mysleli, že sa tam páli vápno a preto sa chodili pýtať, že kedy už bude vápno hotové a že oni im odpovedali, že aby prišli na druhý týždeň. Potom mi hovoril že mali s tým so všetkým celkove starosti, pretože boli dni, keď sa vraj dým z vápenky plazil celkom pri zemi a vtedy z neho bolo cítiť takú sladkastú nepríjemnú vôňu. Aby na to neprišli obyvatelia a ľudia čo by sa akosi tam priblížili tak dávali potom na oheň smolu, alebo vraj niečo podobného, aby to neutralizovalo ten sladkastý zápach. [...]

Dokument č. 14

Správa agenta ŠtB „Juraja“ z 31. 3. 1958

BUNTA to je človek s ktorým sa už nedá absolútne nič robiť. Je to zažratý fašista, ako to on sám tiež hovorí a celkom nehanebne sa k tomu priznáva a jeho myšlienky smerujú iba k tomu, aby čo najviacej ľudí mohol skántrit. Je presvädčený o tom, že konal správne vo všetkom čo robil a ani najmenej neľutuje toho, že sa napríklad zúčastnil toho vraždenia v Nemeckej, alebo pri tej žumpe. Ba naopak ľutuje, že toho nebolo viacej, že to neurobili chytřejšie a nakoniec samozrejme, že to všetko takto vyšlo na svetlo. To ho mrzí najviacej. Ani raz som ho nepočul povedať, že by bol svoje činy oľutoval, alebo aspoň povedal, nemali sme to robiť, alebo niečo podobného. I keď niekedy začne viesť také, dalo by sa povedať pokrokové reči to je všetko iba preto, aby sa z toho mohol potom smiať, aby si z toho mohol uťahovať. Jeho úhlavnými nepriateľmi sú Česi a židia. Povedal mi, že ani vraj rusov tak nenávidí ako týchto. O politických otázkach nemá ani najmenšieho zdánia. Fašistom bol iba preto, lebo to vyhovovalo jeho zverským pudom. To by bolo všetko.